MAKTAB PSIXOLOGI FAOLIYATIDA O‘QUVCHILARNING BILIM VA KOGNITIV RIVOJLANISHINI QO‘LLAB-QUVVATLASH YO‘LLARI

Ergasheva Sayyora Abdumutalipovna
Farg’ona viloyati Dang’ara tumani 9-maktab psixologi
https://doi.org/10.5281/zenodo.20151531

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab psixologi faoliyatida o‘quvchilarning bilim va kognitiv rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash yo‘llari yoritilgan. O‘quvchilarning bilish jarayonlari, ya’ni diqqat, xotira, tafakkur va idrokni rivojlantirishda psixologik xizmatning o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, psixologik diagnostika, individual yondashuv, korreksion va rivojlantiruvchi mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilarning kognitiv salohiyatini oshirish usullari ko‘rib chiqilgan. Maqolada maktab psixologi, o‘qituvchi va ota-ona hamkorligining ahamiyati hamda zamonaviy psixologik yondashuvlar asosida ta’lim samaradorligini oshirish yo‘llari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Maktab psixologi, o‘quvchi, bilim, kognitiv rivojlanish, diqqat, xotira, tafakkur, idrok, psixologik xizmat, psixologik diagnostika, korreksiya, motivatsiya, ta’lim jarayoni, individual yondashuv, psixologik muhit, o‘qituvchi hamkorligi

Maktab psixologi faoliyatida o‘quvchilarning bilim va kognitiv rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Kognitiv rivojlanish deganda bolaning bilish jarayonlari — diqqat, xotira, tafakkur, idrok va tasavvurining rivojlanishi tushuniladi. Ushbu jarayonlar o‘quvchilarning bilim olish samaradorligini belgilovchi asosiy psixologik omillar hisoblanadi. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda kognitiv jarayonlar hali to‘liq shakllanmagan bo‘ladi va ular bosqichma-bosqich rivojlanadi. Shu sababli maktab psixologi bu jarayonlarni o‘rganish va ularni to‘g‘ri yo‘naltirish orqali o‘quvchilarning aqliy salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi. Psixologik yondashuvga ko‘ra, har bir bola individual kognitiv xususiyatlarga ega. Ba’zi bolalarda diqqat kuchli bo‘lsa, boshqalarida xotira yoki tafakkur ustun rivojlangan bo‘lishi mumkin. Shu sababli umumiy yondashuv emas, balki individual yondashuv asosida ish olib borish zarur.

Maktab psixologining asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarning kognitiv imkoniyatlarini aniqlash va ularni rivojlantirishga qaratilgan psixologik sharoit yaratishdir. Bu jarayon ta’lim samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Maktab psixologi faoliyatida o‘quvchilarning bilim va kognitiv rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashda diagnostika muhim bosqich hisoblanadi. Diagnostika orqali o‘quvchilarning bilish jarayonlari — diqqat, xotira, tafakkur va idrok darajasi aniqlanadi hamda ularning individual imkoniyatlari baholanadi. Psixologik diagnostika turli metodlar yordamida amalga oshiriladi. Ular orasida testlar, kuzatish, suhbat, so‘rovnoma va amaliy topshiriqlar keng qo‘llaniladi. Har bir metod o‘quvchining kognitiv rivojlanishi haqida muhim ma’lumot beradi va to‘liq psixologik portretni shakllantirishga yordam beradi. Kuzatish metodi orqali psixolog o‘quvchining dars jarayonidagi faolligi, diqqatni jamlash qobiliyati va topshiriqlarga munosabatini o‘rganadi. Bu usul ayniqsa tabiiy sharoitda bolani baholash imkonini beradi. Testlar esa xotira hajmi, tafakkur tezligi va mantiqiy fikrlash darajasini aniqlashda samarali hisoblanadi. Natijalar asosida o‘quvchilarning kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi.

Diagnostika natijalari psixologga har bir o‘quvchi uchun individual rivojlantirish rejasini tuzish imkonini beradi. Bu esa kognitiv rivojlanishni maqsadli va samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Maktab psixologi o‘quvchilarning bilim va kognitiv rivojlanishini samarali qo‘llab-quvvatlash uchun turli psixologik metodlardan foydalanadi. Ushbu metodlar bolaning bilish jarayonlarini faollashtirish va uning aqliy salohiyatini

rivojlantirishga qaratilgan. Eng muhim yo‘nalishlardan biri — rivojlantiruvchi mashg‘ulotlardir. Bunday mashg‘ulotlar diqqatni jamlash, xotirani mustahkamlash va tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, mantiqiy o‘yinlar, eslab qolish mashqlari va tasavvurni rivojlantiruvchi topshiriqlar keng qo‘llaniladi. Shuningdek, o‘yin terapiyasi kichik maktab yoshidagi bolalar uchun juda samarali hisoblanadi. O‘yin jarayonida bola tabiiy ravishda fikrlaydi, tahlil qiladi va qaror qabul qiladi. Bu esa uning kognitiv jarayonlarini faollashtiradi. Psixologik treninglar ham muhim o‘rin tutadi. Guruhli treninglar orqali o‘quvchilarda muloqot ko‘nikmalari, diqqatni boshqarish va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati rivojlanadi. Individual yondashuv asosida olib boriladigan korreksion mashg‘ulotlar esa har bir bolaning alohida ehtiyojlariga moslashtiriladi. Bu usul kognitiv rivojlanishdagi muammolarni bartaraf etishda samarali natija beradi. Maktab psixologi faoliyatida o‘quvchilarning bilim va kognitiv rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash jarayoni faqat psixologning o‘zi bilan cheklanmaydi, balki o‘qituvchi va ota-onalar bilan hamkorlikda amalga oshiriladi. Chunki bolaning bilish jarayonlari maktab va oila muhitida birdek shakllanadi va rivojlanadi. O‘qituvchi o‘quvchilarning kognitiv rivojlanishida asosiy pedagogik shaxs hisoblanadi. U dars jarayonini tashkil etishda bolalarning diqqatini jamlash, xotirasini mustahkamlash va tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan metodlardan foydalanadi. Psixolog esa o‘qituvchiga har bir o‘quvchining individual xususiyatlari bo‘yicha tavsiyalar beradi. Ota-onalar bilan hamkorlik ham juda muhimdir. Oila muhitida bolaning psixologik holati, o‘qishga bo‘lgan munosabati va motivatsiyasi shakllanadi. Ota-onalar farzandini qo‘llab-quvvatlashi, unga ijobiy muhit yaratishi va ortiqcha bosim o‘tkazmasligi kognitiv rivojlanishga ijobiy ta’sir qiladi. Psixolog ota-onalar uchun maslahatlar va treninglar o‘tkazib, bolani uy sharoitida rivojlantirish yo‘llarini tushuntiradi. Bu esa maktab va oila o‘rtasidagi uzviylikni ta’minlaydi. Maktab psixologi faoliyatida o‘quvchilarning bilim va kognitiv rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashni takomillashtirish doimiy jarayon hisoblanadi. Zamonaviy ta’lim tizimida bu yo‘nalishda innovatsion yondashuvlar va raqamli texnologiyalardan foydalanish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli diagnostika vositalari, interaktiv platformalar va psixologik testlarning elektron shakllari o‘quvchilarning kognitiv jarayonlarini tez va aniq baholash imkonini beradi. Bu esa psixologik xizmat samaradorligini oshiradi va individual yondashuvni kuchaytiradi. Shuningdek, maktabda ijobiy psixologik muhit yaratish kognitiv rivojlanish uchun muhim shart hisoblanadi. O‘quvchi o‘zini erkin, xavfsiz va qo‘llab-quvvatlangan his qilganida uning bilish faoliyati faollashadi va o‘qishga bo‘lgan qiziqishi ortadi. Psixolog, o‘qituvchi va ota-ona hamkorligi doimiy va tizimli bo‘lishi kerak. Ularning birgalikdagi faoliyati o‘quvchilarning muammolarini erta aniqlash, ularni bartaraf etish va kognitiv salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, maktab psixologi faoliyatida o‘quvchilarning bilim va kognitiv rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash ta’lim sifatini oshirishda muhim o‘rin tutadi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish o‘quvchilarning aqliy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini uyg‘unlashtirishga yordam beradi hamda ularning kelajakdagi muvaffaqiyatiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Anderson J.R. Cognitive Psychology and Its Implications. – Worth Publishers, 2015.168-b
2. Nishonova Z.T. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. 250-b
3. Davletshin M.G. Psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press, 1978. 152-b
5. Piaget J. The Psychology of Intelligence. – Routledge, 1950.
6. Bruner J.S. The Process of Education. – Harvard University Press, 1960. 160-b